

Köztéri szoborpályázat második fordulójának bírálata

Köszönettel fogadtam és megtiszteltetés számomra, hogy Dunakeszi Város Önkormányzata zsűrizésre, illetve bírálatra kért fel engem és az általam vezetett DunArt Képzőművészeti Egyesület még két tagját, akik véleményüket külön írásos anyagban juttatják el a címben szereplő képviselő úrnak.

A bírálat tárgya a pályázat első fordulójában beadott cca. 16 cm-es makett alapján elfogadott alkotás, amely néhai Wittner Mária és Gérecz Attila 1956-os szabadságharcosok egész alakos, kettős portréjának kompozíciója, amely a terv szerint szabad téren, parkosított környezetben kerül majd felállításra.

Az eredeti kiírás bírálati szempontja:

A pályamű művészi színvonala, anyagszerűsége, formavilága

A megjelölt anyagok időtállósága, tartóssága

A pályázati kiírásban meghatározott célok kifejeződése

(A pályázat kiírásának anyaga mellékletként csatolandó)

Az alkotás elemzése:

Wittner Mária és Gérecz Attila – Az 1956-os forradalom közös üzenete-

A szobor két, az utókor számára kiemelkedő szerepet betöltő személyt, Wittner Máriát és Gérecz Attilát ábrázolja, akiknek sorsa az 1956-os forradalom eszméjében és szerepvállalásukban kapcsolódik össze. Véleményem szerint a mű túlmutat a két egyéni sors bemutatásán, mert a forradalom közös értékeit, az összetartozást, a bátorságot és a hűséget is szimbolizálja.

A női alak Wittner Máriát ábrázolja korabeli öltözetben. Mária a megtorlás idején is kitartott az igazság és a szabadság mellett. Gondoskodó, figyelmes gesztusa az áldozatvállalást, az emberi méltóságot és az erőt sugallja.

A férfialak Gérecz Attilát, a forradalom fiatal mártírját jeleníti meg szintén a korra jellemző öltözetben. A szobron látható testtartása, a lehajló tekintet és a közös cselekvés a hűséget, a bátorságot és az összetartozást fejezi ki.

Az irodalom, mint kapocs és közös érték

A szobrot szemből szemlélve a könyvhöz való viszonyuk egyértelműen kifejezi az irodalomhoz kötődő kapcsolatukat (*a kevés információval rendelkező nézők számára is*), amit még kifejezőbbé tesz az arc és a testtartásuk alkalmazkodása a lírikus környezethez. Szemlélődés közben szinte elfelejtjük a talapzat valós jelentését, akár gondolatban el is kalandozva egy romantikus érzelmű párt is megláthatunk bennük, akik egy verses kötet fölött fejezik ki egymásnak gondolataikat.

Tudjuk, mindketten szerették az irodalmat, verseket írtak. Gérecz Attila költőként is ismert, verseiben a hazaszeretet, a szabadság és az emberi méltóság témái kerülnek kifejezésre. Tehetsége és írásai által, valószínű nagy utat járhatott volna be irodalmi körökben. Wittner Mária is nagy érdeklődéssel fordult az irodalom felé. Szintén írt verseket. Gondolatai természetesen gyakran a múlthoz kötődően jelennek meg írásaiban. Tudjuk róla, hogy magas irodalmi műveltséggel rendelkezett, amit bárki megtapasztalhatott, akinek megadatott, hogy beszélgethetett vele. A könyvek és a versek lelki támaszt jelentettek számára a legnehezebb időkben is. Az irodalom segítette abban, hogy megőrizze hitét és méltóságát.

A kezek találkozása a könyvön az összetartozást, a közös értékrendet és a küldetést fejezi ki. A könyv gondolatisága, szellemisége összeköti őket, ezáltal minket is velük és múltjukkal.

Wittner Mária és Gérecz Attila közös könyve nemcsak az irodalom iránti szeretetüket jelképezi, hanem azt is, hogy a kultúra és az értékek összekötik az embereket a múltban, jelenben és jövőben.

A szobor emlékeztet arra, hogy a szabadságért folytatott küzdelem gondolatokkal, szavakkal, irodalommal és emberi tartással történik. Wittner Mária és Gérecz Attila története a mai generációk számára is példa a bátorságból, hűségből, hazaszeretetből.

A szobor művészeti elemzése

A mű leginkább a realista-émlékműszobrászat körébe sorolható. Nem avantgárd és nem absztrakt. Ugyanakkor nem is klasszikus értelemben vett akadémikus, idealizáló hősszobor. A hangsúly nem a fizikai erőn, hanem az emberi tartáson és a szellemi értékeken van.

A kompozíció (szerintem ez a mű egyik legerősebb része)

Mária és Attila egymás felé fordulva, ülő helyzetben jelennek meg. Ez nyugodt, kiegyensúlyozott kompozíciót eredményez, a tekintetek és a karok egy közös pontra, a könyvre irányulnak, tulajdonképpen egy háromszöget alkot. A néző szeme ezért természetes módon az arcokról a kezekre és a könyvre vándorol.

A könyv szimbolikája különösen erős

A könyv nem egyszerű kellék. Kompozíciós értelemben is összeköti őket. Miközben a talapzaton az 1956-os zászló a történelmi és nemzeti, addig a könyv a szellemi és emberi, míg az egymás felé nyúló kezek az emberi kapcsolat és összetartozást fejezik ki.

Az emberalakok kidolgozottsága

A makett alapján az alakok realista, figuratív szobrászati felfogásban készültek. Nem idealizált, heroizáló émlékműfigurákat látunk, hanem emberi léptékű alakokat. Ez fontos különbség. A szoborpár nem monumentális hősöket szimbolizál, inkább emléket szeretne állítani két olyan ember számára, akik egy rendkívüli történelmi helyzetben is méltósággal viselték sorsukat.

Az arcok kidolgozása a maketten viszonylag részletes, jól érzékelhetők az arc elemei. Egy szobornál különösen fontos, hogy az arc nagyobb távolságból is „olvasható” maradjon. Az alakok alapvető anatómiai arányai meggyőzőek. A maketten nem látok olyan feltűnő aránytalanságot, amit alapvetően kifogásolni lehetne.

A szoborpáron különös jelentőséggel bírnak a kezek. A könyv és a kezek találkozásán keresztül válik igazán értelmezhetővé a kapcsolati azonosság Mária és Attila között. A művészet történetében mindig nagy szerepe volt a kéz megformálásának, ami igazán különleges tudást feltételezett, legyen az a festészet, vagy szobrászat. Ezért a végleges

bronznál érdemes különösen nagy figyelmet fordítani ezek megformálására, finomítására. A bronz időtállósága megerősíti a kivitelezés igényét.

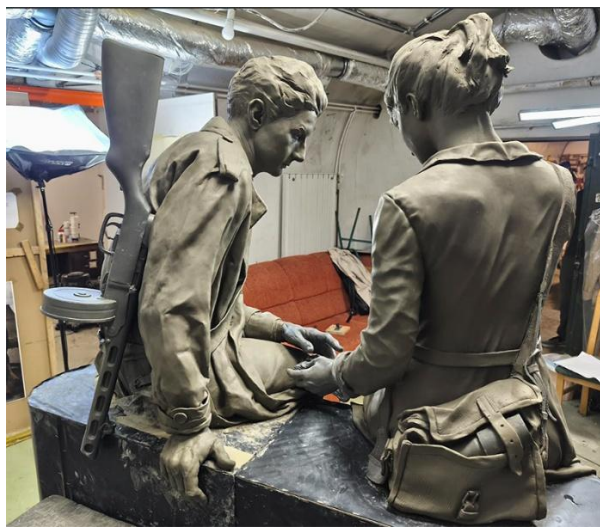
A ruhák nem annyira konkrét dokumentarista rekonstrukcióként hatnak, hanem inkább az 1950-es évek ruházatának stilizált megjelenítéseként. Gérecz Attila ruházata összességében beleillik az 1950-es évek magyarországi férföltözetébe. Wittner Mária hosszabb szoknyája, ruházata szintén illeszkedik a kor viseletéhez, anyagához. A szoknya formája különösen jól érzékelteti a korszakot, így az alak egész megjelenése visszafogott, nem divatrekonstrukciós jellegű.

Szobrászat szempontjából az egyik legfontosabb kérdés a ruházat redőzése, annak megoldása. Sikerül-e úgy megoldani, megformálni, hogy érzékeltetni lehessen az anyag vastagságát, anyagát úgy, hogy az mű megtartsa az alakot, a test finom kidolgozottságát. A maketten is jól érzékelhető, hogy nagy szakmai tudással oldották meg. Különösen a női alak hosszú szoknyájánál vannak nagyobb, összefogott redőfelületek. A férfi kabátjánál viszont a hajtások és gyűrődések valamivel erőteljesebbek, ez segít érzékeltetni az anyag vastagságát és a test mozgását.

A talapzat egyszerre építészeti elem, történelmi dokumentum és szimbolikus hordozó. Az 1956-os lyukas zászló vizuálisan nagyon erős jel. A figurák fölé nem került hatalmas felirat vagy látványos történelmi szimbólum. Ehelyett a történelmi utalás a talapzaton marad. Wittner Mária és Gérecz Attila írásának megjelenítése nagyon fontos elem, mert véleményem szerint ez teszi igazán személyessé a múlt és a jelenkor találkozását, ami a jövőben is időtállóvá teszi az emlékmű igazi célját.

A mű végső megoldásának következő állomásaként elkészült 1/1 arányú agyagszobra

Az életnagyságú változat művészileg több lett, mint a kisebb léptékű makett. A kis maketten a néző elsősorban egy emlékművet lát. Az életnagyságú változatban viszont már szinte belépünk a két ember „életterébe”.

A Dunakeszin született Attilát már korábban, 1950-ben letartóztatták „hűtlenségért”, amiért 12 év börtönbüntetést kapott. Szökése után újabb plusz két év várt rá, ezúttal a forradalmárok szabadították ki több száz rabtársával együtt 1956. november 1-én. „Sok időt töltött barátaival a Politikai Foglyok Országos Szövetsége (POFOSZ) Benczúr utcai székházában, ahol igazolást adtak a frissen szabadult bajtársaknak, majd november 3-án itt olvasta fel kiáltványát a börtönből szabadult fiatal művésznemzedék nevében, melyből a szeretet, a megbocsátás, a nemzeti méretű összefogás eszméje sugárzik.”(gereczhagyatek.hu) Pár nap múlva az utcán egy szovjet tank által leadott lövéssorozat által érte a halál november 7-én.

Mint ismert Mária a siralomházban várta ítéletének végrehajtását. „Vigyázz a hajamra hóhér, csak most fészülködtem, nem akarok kócosan menni az Úr elébe...” (Wittner Mára: *A halálra ítélt lány*) Valószínű fiatalkora miatt az ítéletet életfogytiglani börtönre módosították. Mária szerint „életre ítélték”. Túlélte az elrettentő megtorlást. Mária 85-éves koráig hordozta magában kitörölhetetlenül a forradalom borzalmait és hitét a szabadság eszméjében.

A múlt és a jelen idősíki eltolódást az utókor bátran korrigálja Mária visszahelyezésével, 'fiatalításával' a forradalom korába, együtt ábrázolva Gérecz Attilával. Számomra természetes és elfogadható, hogy a halálra és az „életre ítélt” forradalmárokat, költőt és irodalmárt az akkor megélt korukba helyezték az alkotók. Nem tudjuk, hogy találkoztak-e, lehet igen, talán ők sem tudtak róla. Nem tartom a történelem átfarmálásának azt, ha az utókor tisztelete szimbolikusan a művészet eszközével, annak kifejező erejével, azonos gondolatisággal egy műalkotásba helyezi őket. Véleményem szerint, jelen esetben, az utókor nem történelmi tény (miszerint találkoztak-e?), hanem emléket szeretne állítani két olyan történetileg Dunakeszihez köthető ember számára, akiket a közösen megélt forradalom eszméi, hevülete, a siralomház kilátástalan végzete, az irodalom szeretete kapcsol össze.

A makett utáni változás:

Az életnagyságú változatban nagyon jól érzékelhető a finomabb arcmintázás. Különösen Gérecz Attila arcán látszik az arcrészletek gondossága, részletesebb kidolgozása. Természetesen, nem kevésbé Wittner Máriaén, akin egyértelműen látszik a makett időskori ábrázolásával szemben a fiatalítás. A művészeknek nem lehetett könnyű dolguk a megmintázásában, hiszen Mária 13 évet töltött börtönben a Kádár-rendszer alatt és nem valószínű, hogy ebben az időszakban készült róla fénykép. A forradalmat megelőzően, illetve a forradalom alatt készült egy-két kép. Ebből kiindulva elismerésre méltó az eredmény.

Ami nekem különösen tetszik, hogy nem idealizált hősi arcokat látok. Változatlanul mindketten lefelé, a könyv felé figyelnek. Ettől az arcok belső figyelmet, koncentrációt sugároznak. Wittner Mária arca pedig a kissé lehajtott fej és a haj megformálása miatt fiatalos, törékeny hatású. A haj kidolgozásán is már egyértelműen megmutatkozik az életnagyságú mű előnye. A haj nem egyetlen tömegként, hanem nagyobb és kisebb plasztikai formákból épül fel.

Véleményem a kezek kidolgozásának és jelentésének hangsúlyáról, fontosságáról a makettnél leírtak az irányadók annak ellenére, hogy utóbb látványos változás történt, hiszen az életnagyságú változatban már sokkal jobban lehet finomítani a részleteket, mint azt egy cca. 16 cm-es maketten meg lehetne jeleníteni.

Már korábban említettem a kompozíciós megoldásban a hármasséget, annak jelentőségét, az arc, a kéz, a könyv vizuális vonalát, irányát. Azért térek ki itt is egy mondat erejéig erre a fontos részletre, mert kiemelt szerepe ellenére nagyon jó megoldás, hogy a könyv nem lett „túldolgozva”. A néző egyértelműen könyvként érzékeli, nem annak kidolgozottsága viszi tovább gondolatát, érdeklődését, hanem megmarad a két kéz, a két személy kapcsolatának síkjában.

A ruhák kidolgozottságában is látványos változást hozott az 1/1 léptékű agyagszobor elkészítése. Wittner Mária ruhájának redői, kidolgozottsága már valódi térbeliséget jelent test és ruházat között. Gérecz Attila ruházatán pedig különösen érdekes a kabát. A gallér, a váll, a gombok, a nadrág és a cipő már olyan részletek, amelyek jobban közelítenek a valósszé személyhez.

Mindkét alak testtartása természetes. Gérecz Attila nem mereven ül és nem is „pózol”. Kissé előrehajol, figyel a könyvre, keze is ebbe az irányba viszi a tekintetet. Ezt azért tartom

fontosnak kiemelni, mert ha a műalkotásnak nem lenne egy másik fontos térbeli látványa, ez a vizuális vonal akkor is jól működne.

Ezzel elérkeztem a műalkotás legnagyobb változásához

A néző először ezt látja: két fiatal ül egymással szemben, egy könyv fölé hajolva.

Aztán megkerüli a szobrot, ami új értelmezést kínál. Megjelenik hátul, Mária vállán egy táska, benne gránát és Attila vállán pedig egy dobtáras gépfegyver. Szemből szemlélve csak egy fegyvertus végének elhanyagolható látványaként, de jelen van. *(A fotón így érzékelem.)*

Ez nem ugyanaz a történet másik oldalról, hanem ugyanannak a történetnek a második jelentésrétege. Ez egy nagyon erős művészi megoldás, ami dramaturgiailag is működik. A nézőben itt tudatosul és itt köti össze a két jelentéstartalmat.

Felmerül a kérdés: Megváltoztatta-e az eredeti gondolat síkokat? Véleményem szerint igen. De nem úgy, hogy megsemmisítette volna az eredeti jelentést, hanem inkább kitágította.

A könyv megmutatja, miért, a fegyver pedig azt, milyen körülmények között kellett küzdeniük. Véleményem szerint ez a szobor egyik legerősebb értelmezési kulcsa, ami csak a szobor körbejárása pillanatában válik értelmezhetővé és teljessé.

Mindeddig, a szobor talapzatára gondolva a fiatalabb nézőben talán idealizálódhat a látvány, a lyukas magyar zászló, az 1956-os évszám. De a szobor körbejárásánál, amikor meglátja a fegyvert rákérdezhet: Miért volt erre szükség?

A könyv, a fegyver, a zászló és a két ember – Wittner Mária és Gérecz Attila – együtt immár létrehoz egy történetet, amelyet a nézőnek kell teljességében megfejtenie.

Így válik a kezdeti frontális szemlélődésből a szellemi szabadság és a történelmi önvédelem kapcsolatát bemutató emlékmű.

Elöl az ember, a könyv, a tudás, hátul a fegyver, vagyis először gondolkodj, olvass, alkoss, beszélj, de ne feledd, volt egy korszak, amikor ezeknek a szabadságát fegyverrel kellett megvédeni.

A szobor nem lett „fegyveresebb” attól, hogy megjelent rajta a fegyver. Sőt, paradox módon a frontális nézet alapján még inkább látszik, hogy a fegyver csak a történet egyik része. Továbbra is az ember-ember-könyv-gondolat-szellemiség a központ. A körbejárhatóság ehhez teszi hozzá az olykor csak fegyverrel megvédhető szabadságot a maga emberi történelmi valóságában.

Személyesen nagyon örülök annak, hogy az utókor Wittner Mária és Gérecz Attila egészalakos kettős portréjának köztéri szobrának kivitelezése, méltó szellemiséggel, magas szintű szakmai és művészeti tudással valósulhat meg.

Hálás köszönetemet fejezem ki Dunakeszi Város Köztisztületének, hogy véleményemmel, értékelésemmel én is részese lehetek ennek a folyamatnak.

Dunakeszi, 2026. szeptember 10.

Peti Sándor
fotó és grafikusművész
Magyar Művészeti Akadémia
köztisztületi tag
DunArt Képzőművészeti Egyesület
elnök